

INGLIZ TILI DARSLARIGA SUN'IY INTELLEKT TA'LIMI UCHUN O'QUV KONTENTINI YARATISH VA FOYDALANISHNING O'ZIGA XOSLIGI: UNIVERSITET AMALIYOTI UCHUN KONTSEPTUAL VA METODIK TAHLIL

Zeyvar Sapayeva Jamolatdinovna
Urganch Davlat Universiteti Tayanch Doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tili darslarida sun'iy intellekt ta'limi uchun o'quv kontentini yaratish va undan foydalanishning o'ziga xos jihatlari universitet amaliyoti nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda sun'iy intellekt yordamida kontent ishlab chiqish jarayoni "maqsad–cheklov–kontent yaratish–tahrir–integratsiya" ketma-ketligida metodik yondashuv sifatida asoslanadi. Sun'iy intellekt vositalari orqali kontentni tezkor yangilash, talabalarning til darajalariga moslashtirish, fanlararo kontekstlarni kiritish hamda kommunikativ vaziyatlar va rol o'yinlari asosida gapirish ko'nikmalarini faollashtirish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt; ingliz tili darslari; o'quv kontentini yaratish; kontentni moslashtirish; kommunikativ vazifalar; rol o'yinlari; fanlararo kontekst; universitet ta'limi; darajaga mos material; metodik tahrir va integratsiya.

DISTINCTIVE FEATURES OF DEVELOPING AND USING INSTRUCTIONAL CONTENT FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE–SUPPORTED EDUCATION IN ENGLISH LANGUAGE CLASSES: A CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS FOR UNIVERSITY PRACTICE

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УЧЕБНОГО КОНТЕНТА ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЙ И МЕТОДИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЛЯ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ПРАКТИКИ

Annotation

This article examines the distinctive features of creating and using instructional content for artificial intelligence–supported education within university English language courses. The analysis frames content development as a methodological workflow consisting of goal-setting, constraint definition, content generation, pedagogical editing, and classroom integration. The paper highlights how artificial intelligence tools can accelerate content production, enable level-appropriate adaptation, support interdisciplinary contextualization, and expand communicative tasks such as role-plays and scenario-based speaking activities. It also discusses the strengths of traditional instructional materials—particularly their stability and structured progression—alongside their limitations in meeting rapidly changing student needs and contemporary communication formats.

Keywords: artificial intelligence; English language teaching; instructional content development; content adaptation; communicative tasks; role-plays; interdisciplinary context; higher education; level-appropriate materials; pedagogical editing and integration.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности создания и использования учебного контента для обучения с опорой на искусственный интеллект в рамках университетских занятий по английскому языку. Анализ выстраивает разработку контента как методический рабочий цикл, включающий постановку цели, определение ограничений, генерацию материалов, педагогическое редактирование и интеграцию в учебный процесс. Показано, что инструменты искусственного интеллекта позволяют ускорять подготовку материалов, адаптировать их под уровень обучающихся, вводить междисциплинарный контекст и расширять коммуникативные задания (ролевые игры, ситуационные сценарии, задания на развитие говорения). Также обсуждаются преимущества традиционных материалов (стабильность и структурированная последовательность) и их ограничения в условиях быстро меняющихся потребностей студентов и современных форм коммуникации.

Ключевые слова: искусственный интеллект; занятия по английскому языку; разработка учебного контента; адаптация контента; коммуникативные задания; ролевые игры; междисциплинарный контекст; высшее образование; материалы, соответствующие уровню; педагогическое редактирование и интеграция.

Kirish

So'nggi yillarda sun'iy intellektga asoslangan generativ texnologiyalar (matn, tasvir, audio va kod yaratish imkoniyatlari) ta'lim tizimida, ayniqsa chet tilini o'qitishda, o'quv kontentini ishlab chiqish tezligi va moslashuvchanligini tubdan o'zgartira boshladi. Ingliz tili darslari uchun kontent yaratish an'anaviy ravishda darslik, o'quv-uslubiy qo'llanma, audio-video resurslar va o'qituvchi tayyorlaydigan tarqatmalar tizimiga tayanadi. Biroq universitet sharoitida auditoriya hajmi, talabalarining tayyorgarlik darajasi farqlanishi, fanlararo ehtiyojlar (masalan, tibbiyot, muhandislik, iqtisod yo'nalishlari terminologiyasi), vaqt cheklovi va o'quv dasturi talablari kontentni tez-tez yangilashni talab qiladi. Shu nuqtada sun'iy intellekt vositalari kontentni tez yaratish, darajaga moslashtirish, ko'p variantli mashqlar ishlab chiqish, dialog ssenariylari tuzish, matnni soddalashtirish yoki murakkablashtirish, leksik-grammatik maqsadlarni aniq "o'ramlash" kabi vazifalarda muhim resursga aylanadi. Biroq kontentni "tez" yaratishning o'zi yetarli emas: kontentning lingvodidaktik sifati, kommunikativ maqsadga xizmat qilishi, o'quv dasturiga mosligi, til kompetensiyalarini muvozanatli rivojlantirishi va universitetning real o'quv jarayoniga integratsiyalashuvi masalalari doimiy metodik nazoratni talab qiladi. Shuningdek, generativ modellar kuchli bo'lsa-da, ular mutlaqo ishonchli emasligi, ayrim holatlarda faktlarni noto'g'ri "ishonch bilan" berishi mumkinligi ilmiy manbalarda qayd etilgan (1, 2-b.). Demak, sun'iy intellekt yordamida yaratilgan o'quv kontenti o'qituvchi tomonidan maqsad, auditoriya va kontekst nuqtai nazaridan qayta ishlanishi, tekshirilishi va didaktik jihatdan "tahrir" qilinishi shart.

Ushbu maqola ingliz tili darslarida sun'iy intellekt ta'limi uchun o'quv kontentini yaratish va undan foydalanishning o'ziga xos tomonlarini ilmiy-uslubiy tahlil qiladi. Asosiy e'tibor kontent dizayni, ishlab chiqish jarayoni, dars jarayonida qo'llash mexanizmlari, an'anaviy kontent bilan uyg'unlashtirish, universitet talabalarining ehtiyojlariga moslashtirish, shuningdek eski o'quv kontentining foydali va foydasiz jihatlarini muhokama qilishga qaratiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Sun'iy intellektning ta'limga ta'siri bo'yicha global adabiyotlar ikki katta yo'nalishda rivojlanmoqda: (a) sun'iy intellekt texnologiyalarining imkoniyatlari va cheklovlari; (b) ularni real o'quv jarayoniga pedagogik moslashtirish. Sun'iy intellekt va ta'lim siyosati bo'yicha UNESCOning yo'l-yo'riq hujjatlari sun'iy intellektning ta'limni yaxshilash imkoniyatlarini e'tirof etar ekan, tizimli yondashuv, mahalliy kontekst, hamkorlik va "inson-texnologiya" uyg'unligi zarurligini ta'kidlaydi (3, 4-5-b.). Shu bilan birga, ta'limda sun'iy intellekt bozorining o'sishi va texnologik yechimlar ko'payishi kontent ishlab chiqarish ekotizimini ham tezlashtirayotgani qayd etiladi (3, 3-b.). Bu holat ingliz tili darslari uchun kontent yaratishda "tezlik" va "sifat" o'rtasidagi metodik muvozanat masalasini dolzarblashtiradi. Til ta'limi metodikasida esa kommunikativ yondashuv hamda kompetensiyaviy model yetakchi yo'nalish bo'lib qolmoqda. Umumevropa tillarni bilish darajasini belgilash tizimi til faoliyati turlarini (qabul qilish, ishlab chiqarish, o'zaro muloqot) va strategiyalarni dars dizayniga bog'lash, shuningdek onlayn o'zaro muloqot hamda vositachilik kabi zamonaviy kompetensiyalarni yoritish orqali kontentni zamon talabiga mos "moslashtirish" imkonini beradi (2, 35-b.). Bu esa sun'iy intellekt yordamida yaratiladigan kontent kommunikativ vazifalar va haqiqiy muloqot ssenariylariga xizmat qilishi kerakligini metodik asoslaydi.

Generativ sun'iy intellektning til ta'limidagi empirik tadqiqotlari 2023-2024 yillardan boshlab keskin ko'paygani ko'rsatiladi; tizimli sharhlarda til o'rganish va o'qitish jarayonida generativ vositalar ko'pincha oliy ta'lim muhitida, aynan ingliz tili kontekstida qo'llanayotgani, tadqiqotlar dizayni va fokuslari xilma-xillashayotgani qayd etiladi (4; 5b.). Bu adabiyotlar amaliyotda eng ko'p uchraydigan foydalanish usullarini ham ko'rsatib beradi: darajaga mos matn yaratish, dialoglar tuzish, yozma va og'zaki nutq uchun "stimulus"lar ishlab chiqish, leksik-grammatik mashqlarni tez generatsiya qilish va fanlararo mavzularda haqiqiylikka yaqin material tayyorlash (4; 5b.). Shu bilan birga, generativ modellar "gallutsinatsiya" (ishonch bilan noto'g'ri axborot yaratish) kabi cheklovlarga ega ekani va ishonchlilik muhim bo'lgan kontekstlarda ehtiyotkorlik zarurligi texnik hisobotlarda ochiq aytiladi (1, 2-b.). Til ta'limida bu, ayniqsa, faktga boy matnlar (ilmiy-ommabop, tarixiy, iqtisodiy) hamda kasbiy ingliz tili kontentida (terminlar, jarayonlar) muhim xavf omiliga aylanishi mumkin. Shu tariqa adabiyotlar tahlili quyidagi ilmiy xulosaga olib keladi: sun'iy intellekt vositalari kontent yaratishda kuchli tezlashtirgich bo'lsa-da, metodik dizayn, til darajasi me'yorlari va sifat nazorati markaziy o'rinda qoladi; aks holda kontentning kommunikativ qiymati pasayishi, noto'g'ri yoki mos kelmaydigan til birliklari ko'payishi ehtimoli ortadi (1, 2-b.; 2, 35-b.; 4; 5).

Tadqiqot yondashuvi.

Ushbu maqola amaliy-metodik yo'nalishda yozilgan konseptual tahlil bo'lib, universitet ingliz tili darslarida sun'iy intellekt yordamida o'quv kontenti yaratish jarayonini "ishlab chiqish-moslashtirish-integratsiya-takomillashtirish" sikli sifatida ko'radi. Ramka uch qatlamdan iborat: birinchi qatlam — o'quv dasturi va daraja talablari; ikkinchi qatlam — kontentning lingvodidaktik konstruksiyasi (maqsadli leksika, grammatika, funksional nutq aktlari, muloqot strategiyalari); uchinchi qatlam — guruh va mustaqil ta'limdagi qo'llash ssenariylari.

Bu yondashuvning asosiy g'oyasi shundan iboratki, sun'iy intellekt kontentni "o'zi" o'qitmaydi; u o'qituvchi loyihalagan metodik niyatni matn, mashq, dialog, topshiriq va material ko'rinishiga tez aylantirib beradigan vositadir. Shuning uchun ham maqolada texnologik tavsifdan ko'ra, kontent dizayniga oid qarorlar (nima uchun aynan shu turdagi material, qanday nutq vaziyati, qaysi daraja

uchun qanday murakkablik, qaysi fanlararo kontekst) markazga qo'yiladi. Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda, xususan onlayn o'zaro muloqot va vositachilik kabi yo'nalishlarda, kontent til faoliyati turlariga mos keltirilishi zarurligi Umumevropa tillarni bilish tizimi yondashuvlari bilan uyg'unlashtiriladi (2, 35-b.).

Sun'iy intellekt yordamida o'quv kontentini yaratishning didaktik o'ziga xosligi.

Sun'iy intellekt yordamida kontent yaratishning eng muhim o'ziga xosligi — kontent bitta "tayyor material"dan, o'sha materialni tezda moslab, qayta yig'ib, ko'p variantli qilish imkoniyatiga aylanishidir. An'anaviy darslik kontenti odatda bir xil tartibda, bir xil misollar va mashqlar bilan takror qo'llanadi; sun'iy intellekt esa o'sha metodik maqsadni saqlagan holda variantlar ishlab chiqishi, kontekstni almashtirishi, talaba qiziqishlari yoki yo'nalishiga mos vaziyatlar yaratishi mumkin. Bu jarayonni didaktik nuqtai nazardan uchta mexanizm orqali tushuntirish mumkin: personalizatsiya, kontekstualizatsiya va tezkor iteratsiya.

Personalizatsiya deganda kontentni talabaning til darajasi, leksik zaxirasi va ehtiyojiga mos murakkablikda qayta ifodalash nazarda tutiladi. Masalan, bir mavzudagi matnni sodda sintaksis bilan qayta yozish, sinonimlarni almashtirish, takrorlanadigan leksik birliklarni kamaytirish yoki aksincha, akademik turni kuchaytirish sun'iy intellekt orqali tez bajariladi. Biroq bu yerda o'qituvchi "daraja me'yori"ni nazorat qilishi shart: sun'iy intellekt ba'zan soddalashtirish jarayonida semantik noziklikni yo'qotadi yoki keraksiz idiomalar kiritishi mumkin. Shuning uchun kontent yaratish "avtomatik generatsiya" emas, "generatsiya + metodik tahrir" sifatida ko'riladi; bu yondashuv modellar ishonchliligi cheklangani haqidagi texnik ogohlantirishlar bilan hamohang (1, 2-b.). Kontekstualizatsiya esa til o'rgatish kontentini real hayot va kasbiy vaziyatlarga yaqinlashtirishdir. Universitet muhitida ko'p talabalar ingliz tilini "umumiy" emas, balki o'z yo'nalishi doirasida (kasbiy muloqot, prezentatsiya, qisqa yozishmalar, jamoa bilan muhokama) ishlatishni istaydi. Sun'iy intellekt yordamida bir xil grammatika mavzusini turli yo'nalishlarda qayta kontekstlash mumkin: masalan, "future forms" mavzusi tibbiyotda klinik reja, biznesda loyiha rejalashtirish, axborot texnologiyalarida ish jarayonini rejalashtirish kontekstida berilishi mumkin. Bunday kontekstual materiallar kommunikativ faoliyatni kuchaytiradi va "muloqot maqsadi"ni aniq qiladi; til faoliyati turlari va strategiyalarni dars dizayniga bog'lash g'oyasi Umumevropa tizimi bilan uyg'un (2, 35-b.). Tezkor iteratsiya — kontentni sinovdan o'tkazib, tez yangilash imkoniyatidir. An'anaviy kontentda qayta ishlash ko'proq vaqt oladi: matn topish, moslashtirish, mashqlar tuzish, javoblar kalitini tayyorlash. Sun'iy intellekt bilan esa o'qituvchi bitta mavzu uchun bir nechta parallel variant tayyorlab, guruhlar o'rtasida daraja farqini yumshatishi yoki bir dars ichida turli "rol" ssenariylarini sinab ko'rishi mumkin. Biroq iteratsiya tezligi kontent sifati nazoratini avtomatik ta'minlamaydi; aksincha, tezlik oshgani sari metodik filtrlash zarurati ham kuchayadi (1, 2-b.; 4;5).

Kontent yaratish jarayonining amaliy modeli: "maqsad—cheklov—prompt—tahrir—integratsiya".

Universitet ingliz tili darslari uchun sun'iy intellekt yordamida kontent yaratish jarayonini amaliy nuqtai nazardan besh bosqichli ish oqimi sifatida tashkil etish mumkin. Bu yerda "prompt" tushunchasi texnik atama sifatida emas, balki o'qituvchining metodik topshirig'ini aniq bayon qilishi deb talqin qilinadi.

Birinchi bosqich — maqsadni aniq belgilash. Maqsad "mavzu" bilan cheklanmaydi; u til ko'nikmasi

(gapirish, tinglab tushunish, o'qish, yozish), nutq vaziyati (talaba—talaba, talaba—o'qituvchi, talaba—mijoz), funksional birliklar (taklif bildirish, rad etish, izoh so'rash, kelishish) hamda leksik-grammatik fokusni o'z ichiga olishi kerak. Bu bosqich kontentning kommunikativ qiymatini kafolatlaydi va uni tasodifiy generatsiyadan ajratadi.

Ikkinchi bosqich — cheklovlarni kiritish. Universitet sharoitida cheklovlar odatda quyidagilar: talabalarning til darajasi, dars vaqti, o'quv dasturidagi mavzu ketma-ketligi, mavjud resurslar (audio, video, platforma), guruh soni va fanlararo profil. Aynan cheklovlar sun'iy intellekt yaratgan kontentni "kerakli" qiladi; aks holda kontent umumiy va darsning real maqsadidan uzoq bo'lishi mumkin. Til darajasiga moslashishda Umumevropa daraja tavsiflari va kommunikativ faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvlar metodik "mezon" vazifasini bajaradi (2, 35-b.).

Uchinchi bosqich — kontentni generatsiya qilish. Bu yerda o'qituvchi sun'iy intellektdan matn, dialog, rol o'yin ssenariysi, muhokama savollari, qisqa tinglab tushunish uchun skript, leksik to'plam va gapirish uchun "speaking prompts" yaratishni so'rashi mumkin. Eng muhim shart — generatsiya natijasini "xomashyo" sifatida ko'rish. Texnik hisobotlarda modellar ishonchliligi cheklangani, ba'zan noto'g'ri axborot berishi mumkinligi qayd etilgani uchun (1, 2-b.), faktga boy yoki kasbiy terminologiyali matnlar albatta tekshiruvdan o'tishi kerak. Bu tekshiruv etik muhokama emas, metodik-sifat nazorati sifatida talqin qilinadi: terminlar to'g'rimi, kontekstga mosmi, vazifa kommunikativ maqsadga xizmat qilyaptimi.

To'rtinchi bosqich — tahrir va didaktik "qadoqlash". Sun'iy intellekt bergan matn o'qituvchi tomonidan o'quv vazifasiga aylantiriladi: pre-task (tayyorlov), while-task (asosiy faoliyat) va post-task (mustahkamlash) mantiqi yaratiladi. Masalan, dialog matni berilganda, avval talaba asosiy iboralarni ajratadi, keyin rol o'ynaydi, keyin vaziyatni o'zgartirib qayta so'zlaydi. Bu bosqichda o'qituvchi til birliklarini o'quvchiga "sezdirmay" kiritadi: maqsadli grammatika va leksika faoliyat ichida tabiiy ishlatiladi.

Beshinchi bosqich — integratsiya. Kontent darsga "qanday kiradi": guruh ishimi, juftlikmi, uyga vazifami, onlayn forumdami, qisqa chiqishmi? Umumevropa tizimida onlayn o'zaro muloqot va vositachilik kabi kompetensiyalar ajratib ko'rsatilgani (2, 35-b.) kontentni nafaqat auditoriyada, balki raqamli muhitda ham kommunikativ vazifa sifatida tashkil etish kerakligini anglatadi. Integratsiya bosqichi shuni ta'minlaydi: sun'iy intellekt bilan yaratilgan kontent "material" bo'lib qolmaydi, "faoliyat"ga aylanadi.

Ingliz tili darslarida sun'iy intellekt kontentidan foydalanishning o'ziga xosligi: guruh, mustaqil ta'lim va fanlararo ehtiyojlar.

Sun'iy intellekt kontentidan foydalanish o'ziga xosligi, avvalo, darsning "o'qituvchi markazli" modelidan "faoliyat markazli" modeliga o'tishini tezlashtirishi bilan bog'liq. O'qituvchi bir xil mavzuni tushuntirishga ko'p vaqt sarflamasdan, talabani gapirtiradigan vaziyatlar yaratishga ko'proq e'tibor qaratishi mumkin. Bunda sun'iy intellekt kontenti "gapirishni boshlatadigan trigger" sifatida ishlaydi: bahsli savol, muammoli vaziyat, rolli o'yin ssenariysi, qisqa hikoya, yangilikka o'xshash matn, e'lon yoki elektron xat ko'rinishidagi materiallar.

Guruh ichida qo'llashda asosiy o'ziga xoslik — bir mavzu uchun bir nechta parallel kontent yo'li yaratish imkoniyatidir. Masalan, auditoriyada A2 darajadagi talabalar va B1 darajadagi talabalar birga o'qisa, o'qituvchi bir xil vaziyatni (masalan, "universitet kutubxonasida muammo hal qilish") ikki xil

murakkablikda tayyorlashi, lekin yakuniy kommunikativ natijani bir xil saqlashi mumkin. Bu yondashuv darsning “umumiy ritm”ini buzmasdan differensial yordam beradi.

Mustaqil ta’limda esa sun’iy intellekt kontenti “mikro-o’quv” formatini kuchaytiradi: talaba kuniga 10–15 daqiqada bir dialogni o’qib, o’sha dialog asosida qisqa yozishma tuzishi yoki bir mavzu bo’yicha mini-muhokama uchun tayyorlanishi mumkin. Bu yerda asosiy o’ziga xoslik — kontentning “ko’p marotaba qayta ishlanishi”dir: talaba bir xil vaziyatni turli rollarda, turli kontekstda, turli maqsadda qayta ifodalaydi. Shu orqali til birliklari takrorlanadi, lekin takror zerikarli bo’lib qolmaydi. Fanlararo ehtiyojlar (kasbiy ingliz tili) nuqtai nazaridan sun’iy intellekt kontenti universitet uchun ayniqsa qulay: o’qituvchi ma’lum yo’nalish terminologiyasini kiritib, lekin til darajasi me’yorini buzmaganda matn yaratishi mumkin. Bu amaliyot kontentning “mosligi”ni oshiradi, talabada motivatsiyani kuchaytiradi. Biroq kasbiy kontentda fakt va terminlar tekshiruvni kuchli bo’lishi kerak, chunki generativ modellar har doim ham ishonchli emas (1, 2-b.). Shunday qilib, fanlararo kontentda o’qituvchi “metodik tashkillashtiruvchi” bilan birga “faktlarni tahrirlovchi” rolini ham bajaradi.

Eski o’quv kontenti va yangi (sun’iy intellekt yordamida boyitilgan) kontent: foydali va foydasiz jihatlar.

An’anaviy (eski) o’quv kontenti ko’pincha metodik tizimlilik, darajaga mos ketma-ketligi, mualliflik tahriri va barqaror sifati bilan kuchli. Darsliklar va tasdiqlangan qo’llanmalar ko’p yillik metodik tajriba mahsuli bo’lib, odatda grammatika va leksika o’sishini nazorat qiladi. Bundan tashqari, an’anaviy kontent o’qituvchi uchun “tayanch yo’l xaritasi” bo’lib xizmat qiladi: mavzular ketma-ketligi, mashq turlari, takrorlash bloklari, guruh boshqaruvi osonlashadi. Biroq eski kontentning yomon tomoni shundaki, u tez eskiradi: misollar, kontekst, kommunikativ vaziyatlar bugungi talabalar hayotidan uzoqlashishi mumkin. Universitet talabalari ko’pincha raqamli muloqot, onlayn hamkorlik, qisqa yozishmalar va tezkor og’zaki prezentatsiyalar muhitida yashaydi; kontent bu ehtiyojni qondirmasa, dars “til”dan ko’ra “mashq bajarish”ga aylanib qolishi mumkin. Umumevropa tizimida onlayn o’zaro muloqot va vositachilik ko’nikmalari alohida yoritilgani (2, 35-b.) ham shuni anglatadiki, kontent zamonaviy kommunikatsiya formatlarini aks ettirishi kerak.

Yangi, **sun’iy intellekt yordamida boyitilgan kontentning foydali tomoni** — tez yangilanish, kontekstni moslashtirish va variantlar ko’pligi. O’qituvchi bir mavzu uchun turli shakldagi materiallar tayyorlaydi: biri dialog, biri hikoya, biri elektron xat, biri e’lon, biri ijtimoiy tarmoq posti ko’rinishida. Shu orqali bir xil til maqsadi turli kommunikativ formatlarda qayta ishlanadi va transfer kuchayadi. Empirik tadqiqotlarni jamlagan tizimli sharhlarda ham generativ vositalar ko’pincha shunday amaliy vazifalarda qo’llanayotgani ko’rsatiladi (4; 5).

Biroq yangi **kontentning yomon tomoni** — “metodik nazoratsiz ko’payish” xavfi. Kontent juda ko’p bo’lsa, lekin u o’quv dasturi mantiqiga ulanmasa, talaba uchun parchalangan tajribaga aylanadi. Ikkinchi xavf — fakt va til me’yoridagi xatolar: generativ modellar ba’zan noto’g’ri ma’lumot yoki sun’iy, tabiiy bo’lmagan iboralarni taklif qilishi mumkin; modellar ishonchligi cheklangani haqida texnik hisobotlarda ogohlantiriladi (1, 2-b.). Shuning uchun sun’iy intellekt kontentining samaradorligi o’qituvchining metodik filtri va tahrir sifatiga bevosita bog’liq.

Eng maqbul strategiya — an’anaviy kontentni “skelet” sifatida saqlab, sun’iy intellekt kontenti bilan “moslashuvchan qatlam” yaratishdir. Ya’ni darslik progresiyasi va asosiy maqsadlar saqlanadi, lekin misollar, dialoglar, vaziyatlar va qo’shimcha mashqlar sun’iy intellekt yordamida darsning kontekstiga

moslashtiriladi. Bu yondashuv barqarorlik (an'anaviy tizim) va moslashuvchanlik (sun'iy intellekt) o'rtasida didaktik muvozanat beradi.

O'qituvchi roli va kontent muallifligi: "yaratuvchi"dan "tahrirchi"ga siljish

Sun'iy intellekt kontent yaratishni yengillashtirgan sari, o'qituvchining roli "hamma narsani qo'lda yozuvchi muallif"dan "o'quv tajribasini loyihalovchi"ga siljiydi. Bu siljish uch jihatda ko'rinadi. Birinchidan, o'qituvchi metodik niyatni aniq bayon qilishni o'rganadi. Sun'iy intellektga beriladigan topshiriq qanchalik metodik aniq bo'lsa, natija shunchalik o'quv maqsadiga mos bo'ladi. Bu jarayon o'qituvchining dars dizayni kompetensiyasini kuchaytiradi: u til maqsadini, vaziyatni, roldagi cheklovni va talabadan kutiladigan natijani aniq ifodalaydi.

Ikkinchidan, o'qituvchi tahrir va moslashtirish kompetensiyasini kuchaytiradi. Generativ matnni tekshirish, uni darajaga moslash, keraksiz murakkablikni chiqarish, muloqotga xizmat qilmaydigan gaplarni qisqartirish, maqsadli iboralarni ko'paytirish — bularning barchasi o'qituvchining "kontent tahrirchisi" sifatidagi rolini kuchaytiradi. Model ishonchligi cheklangani va ba'zan noto'g'ri ma'lumotlar keltirilishi mumkinligi haqidagi ogohlantirishlar (1, 2-b.) bu rolni metodik zaruratga aylantiradi.

Uchinchidan, o'qituvchi integratsiya ustasi bo'lishi kerak. Kontentning o'zi emas, balki kontent bilan bajariladigan faoliyat talabaning til ko'nikmasini rivojlantiradi. Shuning uchun o'qituvchi kontentni juftlik, guruh, rol o'yin, muhokama, qisqa chiqish, onlayn yozishma kabi formatlarga ulaydi. Umumevropa tizimida onlayn o'zaro muloqot va vositachilik kabi kompetensiyalarning yoritilgani (2, 35-b.) integratsiya masalasini yanada muhim qiladi: kontent faqat matn emas, balki raqamli kommunikatsiya tajribasiga ham xizmat qilishi kerak.

Universitet birinchi kursi uchun amaliy qo'llash ssenariysi: A2–B1 darajali guruhlar.

Universitet birinchi bosqichida (A2–B1) talabalar ko'pincha grammatik asosga ega bo'ladi, ammo gapirishda "tezlik", "ishonch" va "nutqni davom ettirish" muammosi kuzatiladi. Shuning uchun sun'iy intellekt yordamida kontent yaratish gapirishni qo'llab-quvvatlaydigan uch turdagi materiallarga tayansa samarali bo'ladi: (a) qisqa dialoglar va rol o'yinlari; (b) muammoli vaziyatlar (problem-situation) va muhokama savollari; (c) fanlararo mini-kontekstlar (kasbiy hayotga yaqin). Masalan, "campus life" mavzusida A2 daraja uchun 8–10 replika dialog, B1 daraja uchun esa 12–16 replika dialog yaratiladi; ikkalasida ham maqsadli funksiyalar bir xil bo'ladi: salomlashish, muammo aytish, aniqlashtirish, yechim taklif qilish, minnatdorchilik bildirish. O'qituvchi dialogni tahrirlab, har bir replika ichida maqsadli iboralarni ko'paytiradi va keraksiz sinonimlarni kamaytiradi. Shundan so'ng rol o'yinida vaziyat o'zgartiriladi: kutubxona o'rniga "registratsiya ofisi", "talaba yotoqxonasi", "laboratoriya" kiritiladi, lekin nutq funksiyalari saqlanadi. Bu kontentni moslab, qayta yig'ib, ko'p variantli qilish imkoniyatiga aylantiradi.

Keyingi bosqichda talabalarga "muhokama kartalari" beriladi: har bir kartada kichik vaziyat va ikki-uch savol bo'ladi. Sun'iy intellekt bu kartalarni tez yaratadi, o'qituvchi esa darajaga mosligini tekshiradi. Bu jarayonda eski darslikdagi mavzu saqlanadi, lekin vaziyatlar talaba hayotiga yaqinlashtiriladi. Natijada an'anaviy kontentning tizimligi saqlanib, yangi kontentning moslashuvchanligi qo'shiladi. Fanlararo mini-kontekstlar uchun, masalan, "health and lifestyle" mavzusi tibbiyot yo'nalishidagi talabalar uchun oddiy klinik suhbat ko'rinishida, iqtisod yo'nalishida esa "healthy budget for students" muhokamasi ko'rinishida berilishi mumkin. Bunda faktga boy segmentlar (masalan, statistikalar)

kiritilsa, o'qituvchi albatta tekshiradi, chunki generativ model noto'g'ri axborot berishi mumkin (1, 2-b.). Shu tariqa amaliy ssenariy metodik nazorat bilan birga moslashuvchan kontent ishlab chiqishni ko'rsatadi.

Muhokama: tizimli joriy etish shartlari va barqarorlik omillari.

Sun'iy intellekt kontentidan barqaror foydalanish uchun institut va kurs darajasida bir nechta tashkiliy-metodik shartlar muhim. Birinchisi, o'quv dasturi va darslik progresiyasi bilan muvofiqlik. Agar har bir o'qituvchi kontentni alohida, o'z uslubida ko'paytiraversa, kursning umumiy standartlari parchalangan bo'lishi mumkin. Shu sababli kurs doirasida "kontent dizayn qoidalari" (daraja, mavzu, nutq funksiyalari, minimal va maksimal hajm) kelishib olinishi maqsadga muvofiq. Ikkinchisi, sifat nazorati va tahrir jarayonining odatiy amaliyotga aylanishi. Bu etik yoki baholash masalasi emas, balki ilmiy-uslubiy gigiyena: matn tabiiyligi, maqsadli iboralar mosligi, faktlar tekshiruvi, kommunikativ vazifaning aniq bo'lishi. Texnik manbalar modellar cheklovlarini ochiq ko'rsatgani (1, 2-b.) sifat nazoratining "ixtiyoriy" emas, "zaruriy" ekanini kuchaytiradi. Uchinchisi, o'qituvchining metodik kompetensiyasini yangilash. UNESCO yo'nalishidagi ta'lim siyosati hujjatlarida texnologiya va sun'iy intellekt ta'lim tizimiga kirar ekan, tizimli tayyorgarlik va amaliyot bilan hamkorlik zarurligi urg'ulanadi (3, 4-5-b.). Bu mazmunda o'qituvchi "sun'iy intellektdan foydalanish"ni emas, "sun'iy intellekt yordamida metodik dizayn qilish"ni o'rganishi kerak. Ya'ni texnologiya emas, didaktika markazda qoladi. Ingliz tili darslarida sun'iy intellekt ta'limi uchun o'quv kontentini yaratish va undan foydalanishning o'ziga xosligi shundaki, kontent ishlab chiqish jarayoni tezlashadi, moslashuvchanlashadi va kontekstga bog'liq holda variantlar ko'payadi. Bu universitet sharoitida, ayniqsa A2-B1 darajali birinchi kurslarda, gapirishga yo'naltirilgan kommunikativ vaziyatlarni ko'paytirish, fanlararo ehtiyojlarni qondirish va darsni faoliyat markazli tashkil etishda amaliy afzallik beradi (4; 5). Shu bilan birga, generativ modellar mutlaqo ishonchli emasligi, ayrim holatlarda noto'g'ri axborotni ham "ishonch bilan" berishi mumkinligi haqidagi ilmiy-texnik ogohlantirishlar (1, 2-b.) o'qituvchi tahriri va metodik filtrlashni zarur shartga aylantiradi. An'anaviy kontentning tizimliliigi va barqaror sifati sun'iy intellekt kontentining moslashuvchanligi bilan uyg'unlashtirilganda eng maqbul natija kuzatiladi: darslik progresiyasi "tayanch skelet" bo'lib qoladi, sun'iy intellekt esa darsni lokal kontekst, talabalar qiziqishi va kasbiy ehtiyojlarga mos "faoliyat qatlamlari" bilan boyitadi. Umumevropa tillarni bilish tizimida kommunikativ faoliyat turlari, strategiyalar, onlayn o'zaro muloqot va vositachilik yo'nalishlarining yoritilgani (2, 35-b.) esa sun'iy intellekt yordamida yaratilgan kontentni real muloqot ssenariylari, raqamli kommunikatsiya formati va funksional nutq maqsadlariga xizmat qildirish kerakligini metodik asoslaydi. Natijada sun'iy intellekt kontenti "tayyor mahsulot" emas, balki o'qituvchi loyihalagan ta'limiy tajribani tez va moslashuvchan qurishga xizmat qiladigan didaktik resurs sifatida talqin qilinadi.

Sun'iy intellekt vositalari o'quv kontentni ishlab chiqish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi, kontentni talabalarning ehtiyojlari va til darajalariga moslashtirishni osonlashtiradi hamda bir xil metodik maqsadga xizmat qiladigan ko'p variantli materiallarni yaratish imkonini beradi. Natijada o'qituvchi darslik va qo'llanmalarga to'liq qaram bo'lib qolmaydi, balki o'quv dasturi talablarini saqlagan holda, auditoriya real holatiga mos kontentni ishlab chiqish va takomillashtirishga erkinroq yondasha oladi. Bu holat ayniqsa universitetning birinchi kurs bosqichida (A2-B1 darajalarda) dolzarb bo'lib, talabalarni gapirtirish, kommunikativ vaziyatlarni ko'paytirish, fanlararo mavzularni

soddalashtirilgan ingliz tilida yoritish va turli guruhlar darajasidagi farqlarni yumshatishda amaliy natija beradi.

Biroq sun'iy intellekt yordamida yaratilgan kontentni samarali qilish faqat "tez yaratish" bilan cheklanmaydi. Kontent didaktik jihatdan qiymatli bo'lishi uchun u o'quv maqsadi, darsning kommunikativ vazifalari, til darajasi va universitet dasturidagi mavzular ketma-ketligi bilan uzviy bog'lanishi zarur. Shu ma'noda, sun'iy intellekt kontenti ko'pincha "tayyor yakuniy mahsulot" sifatida emas, balki metodik ishlov beriladigan, tahrir qilinadigan va dars faoliyatiga mos "xomashyo" sifatida ko'rilishi kerak. Generativ modellar ba'zan tabiiy bo'lmagan iboralarni taklif qilishi yoki faktga asoslangan matnlarda xatolarga yo'l qo'yishi ehtimoli mavjudligi sababli (1, 2-b.), kontentni tekshirish, moslashtirish va didaktik "qadoqlash" jarayoni o'qituvchi faoliyatining ajralmas qismi bo'lib qoladi. Shunday ekan, kontent yaratishning o'zi emas, kontentning darsdagi real vazifa va faoliyatga aylanishi (rol o'yin, muhokama, dialogga asoslangan mashqlar, fanlararo mini-suhbatlar) ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. An'anaviy kontentning asosiy afzalligi — tizimlilik, barqarorlik, darajaga mos progresiya va metodik muvozanatdir. Ammo uning kamchiligi — tez eskirish, zamonaviy kommunikatsiya formatlariga to'liq mos kelmaslik, talabalar hayoti va kasbiy kontekstidan uzoqlashib qolishdir. Sun'iy intellekt yordamida boyitilgan yangi kontent esa, aksincha, moslashuvchanlik, kontekstni tez yangilash va variantlar ko'pligi bilan foydalidir; lekin u metodik nazoratsiz ko'payib ketsa, o'quv jarayonining izchilligini pasaytirishi, ortiqcha fragmentatsiya keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun eng maqbul yondashuv — an'anaviy kontentni "tayanch skelet" sifatida saqlab, sun'iy intellekt orqali "moslashuvchan qo'shimcha qatlam" yaratishdir. Ya'ni asosiy mavzular, kompetensiyalar va dars mantiqi o'quv dasturiga suyanadi, sun'iy intellekt esa ularni talabani ehtiyoji va vaziyatga mos real kommunikativ ssenariylar orqali jonlantiradi. Bu jarayon o'qituvchining rolini ham o'zgartiradi: o'qituvchi faqat kontent muallifi emas, balki kontent muallifi va tahrirchisi sifatida namoyon bo'ladi. U metodik maqsadni aniq belgilaydi, cheklovlarni kiritadi (daraja, vaqt, mavzu), sun'iy intellekt yordamida variantlarni oladi, keyin esa ularni dars faoliyatiga moslab qayta ishlaydi. Natijada o'qituvchi darsda tushuntirishga ketadigan vaqtni kamaytirib, talabani muloqotga tortish, nutqni davom ettirish strategiyalarini shakllantirish, fanlararo mavzularda gapirish va yozish malakalarini mustahkamlashga ko'proq vaqt ajratishi mumkin. Umumevropa tillarni bilish tizimi doirasida kommunikativ faoliyat, strategiyalar, onlayn o'zaro muloqot va vositachilik kompetensiyalarining yoritilgani (2, 35-b.) ham aynan shuni anglatadi: kontent bugungi ta'limda faqat grammatik mashq emas, balki real va raqamli muloqot vazifalariga xizmat qilishi lozim. Yakuniy natija sifatida quyidagi umumiy ilmiy xulosaga kelish mumkin: ingliz tili darslarida sun'iy intellekt ta'limi uchun o'quv kontentini yaratish samaradorligi uch omilning uyg'unligiga bog'liq — o'quv dasturiga mos metodik dizayn, sun'iy intellekt yordamida moslashuvchan va ko'p variantli kontent yaratish, hamda o'qituvchining tahrir va integratsiya orqali kontentni real o'quv faoliyatiga aylantira olishi. Shu uyg'unlik ta'minlanganda, sun'iy intellekt kontenti universitet muhitida gapirishga yo'naltirilgan, kontekstga mos, tez yangilanadigan va talaba ehtiyojiga moslashtiriladigan o'quv resursiga aylanadi; aks holda u faqat ko'p nusxali materiallar yig'indisi bo'lib qolishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. OpenAI. GPT-4 Technical Report. 2023
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume with New Descriptors. 2020.

3. UNESCO. AI and Education: Guidance for Policy-makers. 2021.
4. Li, B. va boshq. A systematic review of empirical generative artificial intelligence research in language learning and teaching (2023–2024). 2025.
5. Lee, S. Generative artificial intelligence in the language classroom: a systematic review (January 2023–December 2024). 2025.